

Maczelka Árpád

„A kulturális örökség első számú, autentikus, forrásértékű megosztóivá váljanak”

Helzetkép a Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia könyvtári ágazatának végrehajtásáról

Tárgyszavak: kulturális örökség; digitális jelfeldolgozás; könyvtár; stratégia; gyűjteményszervezés; tartalomszolgáltatás

A Digitális Nemzet Fejlesztési Program keretében a kormány felkérte az emberi erőforrások miniszterét, hogy gondoskodjon a feladatkörét érintően a Digitális Nemzet Fejlesztési Program megvalósítását elősegítő közgyűteményi digitalizálási stratégia elkészítéséről. Ennek köszönhetően született meg a [Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia \(KDS\)](#)¹.

Következő lépésként 2018-ban jelent meg az 1175/2018. (III. 28.) Kormányhatározat a Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia megvalósítása érdekében 2018–2021. évek között szükséges intézkedésekről. Az ebben meghatározott kereteknek megfelelően és az Emberi Erőforrások Minisztériumával egyeztetve kezdte meg az OSZK a KDS-hez kapcsolódóan könyvtári feladatok tervezését és végrehajtását. Ennek köszönhetően 2019-re a könyvtári ágazat felelőse, az OSZK is költségvetési forráshoz juthatott a stratégiai célok eléréséhez. A következőkben a 2019-ben megkezdett munka eredményeit kívánom bemutatni.

Elsőként a KDS keretében, az ágazati aggregátorok (Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Nemzeti Levéltár, Magyar Nemzeti Filmarchívum, MTVA Archívuma, OSZK) és további közgyűtemények (PIM, Szépművészeti Múzeum) közreműködésével létrehozott Fehér Könyv: módszertani útmutató a közgyűteményi kulturális örökség digitalizálásához és közzétételéhez² című kiadványt emelném ki. Az elektronikus kiadvány tartalmazza a közgyűtemények digitalizálási munkájához szükséges szabványokat és módszertani segédleteket, valamint – egyfajta zsinórmértékként szolgálva a múzeumok, könyvtárak, levéltárak és audiovizuális gyűjtemények munkájához – elősegíti az egységes elvek mentén történő műtárgy-digitalizálást. Mivel a digitalizálás egy dinamikusan változó szakterület, a közeljövőben a módszertani ajánlások publikálása egy online tartalomkezelő rendszerben történik majd, ahol gördülékenyebben átvezethetők lesz-

nek a változtatások, mint egy statikus kiadványban, ezáltal naprakész segítséget nyújtva a digitalizálni vágyó közgyűteményi szakembereknek.

A könyvtári ágazat feladatait a KDS-hez igazodva három fő csoportra oszthatjuk fel: aggregáció-fejlesztés, gyűjteményfejlesztés és szolgáltatásfejlesztés. Szolgáltatásfejlesztés keretében a Könyvtári Intézet munkatársainak és külső szakértők munkájának köszönhetően alakították ki a Könyvtárak.hu³ weboldal, amelynek első számú célja a könyvtárak társadalmi beágyazódásának növelése, a felhasználók és a könyvtárak közötti interaktív kapcsolat több szálon történő létrehozása, elmélyítése. A honlap lényeges eleme a Könyvtári Intézet gondozásában működő nyilvános könyvtárak adatbázisának integrálása és aktualizálása (1. ábra).

Ahogy a képernyőfotóból is látható, az oldal kiemelten kezeli a közkönyvtárakhoz kapcsolódó eseményeket, ezek az eseményfigyelőben is megjelennek, valamint a térképen megyénként is kereshetők, az önálló eseménynaptár oldalon pedig további keresési lehetőségek érhetők el, hogy minden felhasználó megtalálhassa a számára érdekes rendezvényeket. Külön aloldalon kereshetők a nyilvános könyvtári adatbázisban szereplő könyvtárak, akár név, típus, település vagy gyűjtőkör alapján is. A korábbi sikeres gyerekirodalmi ajánló szolgáltatás is megújult formában, kibővített keresési lehetőségekkel áll majd a felhasználók szolgálatába. A „Veszíts el egy könyvet” elnevezésű népszerű játék is új, modern köntösben, önálló aloldalként működik majd. A digitális könyvtár menüpont alatt pedig a könyvtárak által összeállított virtuális kiállítások, digitális tananyagok és egyéb tartalomszolgáltatások találhatók. Egyre több könyvtár készít tematikus oldalakat a saját gyűjtőköréhez kapcsolódó tartalmakról, híres emberekről, jeles évfordulókról, érdekességekről. Ezekből

The screenshot shows the homepage of Konyvtarak.hu. At the top left is the logo and a search bar with the text 'Keresés a MOKKA-ban'. Below the search bar are two buttons: 'Könyvtárak.hu' and 'Magyar Országos Közös Katalógus'. The main navigation bar includes 'HIR', 'KÖNYVTÁR', 'GYEREKIRODALOM', 'PROGRAM', 'VESZÍTÉS ELI', and 'DIGITÁLIS KÖNYVTÁR'. Below the navigation is a section titled 'TUDÁS.ÉLMÉNY.KAPCSOLAT'. The main content area is divided into several sections: 'Eseményfigyelő' with a list of events, 'Könyvtárak és könyvtári események az országban' featuring a map of Hungary and statistics (17 beküldött esemény, 405 könyvtár, 23 elvesztett könyv), 'Legfrissebb híreink' with an article about 'Kutyák a könyvtárban', and a 'KÉRDEZD a könyvtárost!' button.

1. ábra A Könyvtárak.hu portál nyitóoldala

készült egy válogatás. Az egész oldal koncepciójának legfontosabb célja a könyvtárak közötti együttműködés erősítése, így akár csak az eseménynaptárnál, vagy a híreknél, itt is lehetőség van a könyvtári rendszer bármely tagjának javaslattal élni, hogy milyen további digitális tartalom jelenjen meg az aloldalon. A könyvtárak.hu célja, hogy minél hatékonyabban tudják a könyvtárak együttműködve megszólítani a mai kor olvasóit, a felhasználókat országszerte. A portál március 3-i indulása óta nagy népszerűségnek örvend, és kiválóan segíti a virushelyzet alatt a könyvtárak együttműködését, a könyvtárosokat és olvasókat érintő információ áramlását.

A gyűjteményépítés témában az OSZK webaratással foglalkozó szakértői – a korábbi pilot tapasztalataira alapozva – egy tematikus gyűjteményt hoztak létre. A tematikus gyűjtemény a *Rákóczi emlékévéhez* kapcsolódik. A szolgáltatás célja, hogy a weboldalak mentése mellett a webaratás egy speciális aspektusát, az archivált tartalmak újrahasznosíthatóságát, történeti kutatásokban való hasznosíthatóságát is bemutassuk a felhasználóknak. A szolgáltatás a <http://rakoczi2019.webarchivum.oszk.hu/> oldalon érhető el (2. ábra).

A mentett honlapok mellett a gyűjtemény elemét képezik digitális könyvek és könyvrészletek, digitális cikkek, interaktív médiaelemek, videó, és önálló digitális képek is. Az OSZK webarchívuma mellett a Magyar Elektronikus Könyvtár, az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis és a Digitális Képarchívum témához kapcsolódó tételei is elérhetők a szolgáltatásban. A mentett tartalmakban való teljes szövegű keresésre is lehetőség van, amely a SolrWayback Search technológiát alkalmazza.

Az országos szintű aggregációfejlesztést elősegítendő, 2019-ben jelent meg a *Pályázat a Közgűjteményi Digitalizálási Stratégia végrehajtásához szükséges könyvtári digitalizálás támogatására*⁴. A pályázat beadásának egyik feltétele volt, hogy a jelentkező könyvtárak a 2019–2021-es időszakra megfelelő digitalizálási tervvel rendelkezzenek, amely alátámasztja az esetleges eszközigényt is. A KDS Digitális Oktatási Stratégiához való kapcsolódásának megfelelően cél volt a digitalizálás során létrejövő tartalmak közoktatásban való hasznosíthatóságának növelése is. Ennek érdekében minden pályázónak a digitalizálási tevékenységük által létrejövő, online szabadon hozzáférhető oktatási tartalomszolgáltatások tervét is mellékelnie kellett, amely a pályázati elbírálás egyik alapja volt.

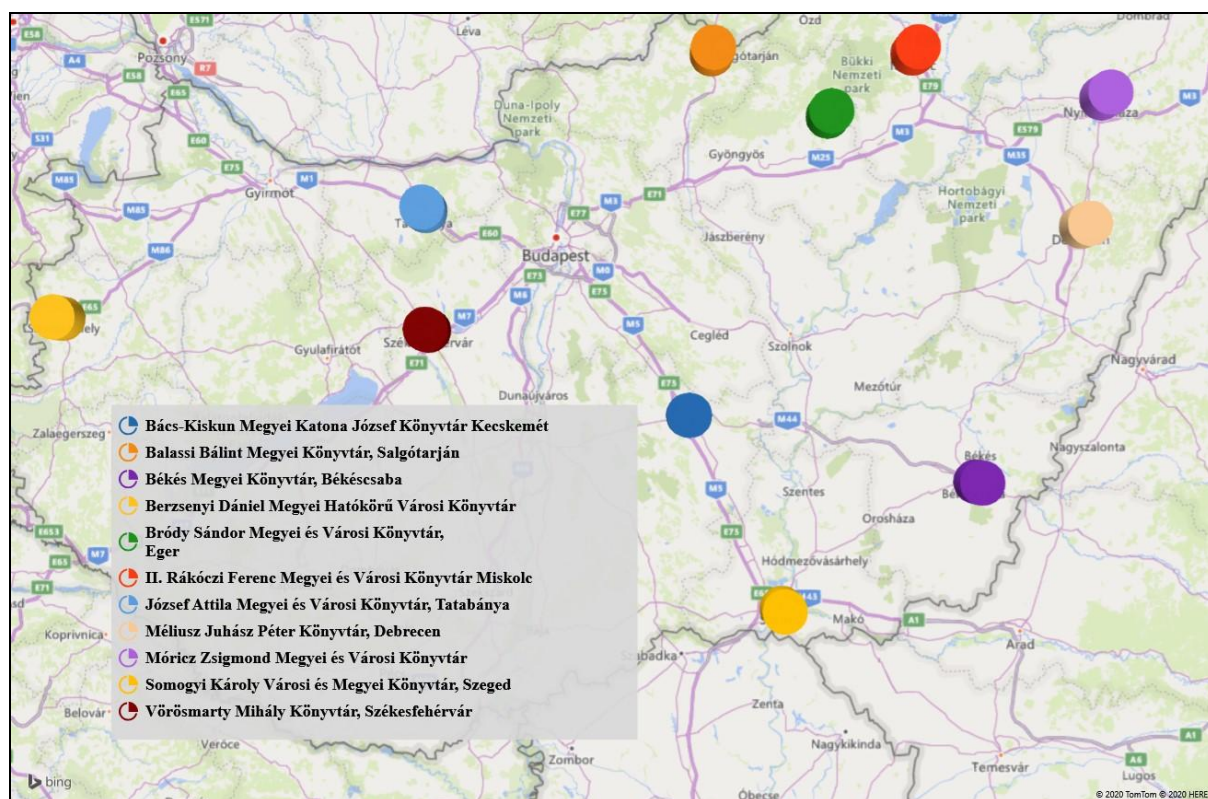
2. ábra A Rákóczi webarchívum nyitóoldala

A mérhetőség érdekében a sikeres pályázat feltétele minimum 10 000 új felvétel (oldal vagy oldal-párok leképezése) elkészítése és átadása az OSZK számára. A felvételek önmagukban azonban csak nehezen újrahasznosítható digitális adathalmot generáltak volna, ezért az egységesítés, és a későbbi felhasználás biztosítása érdekében meghatározásra kerültek a befogadásra alkalmas felvételek készítéséhez szükséges technikai feltételek⁵. A feltételek kidolgozásához a korábbiakban említett Fehér Könyv mellett a Federal Agencies Digital Guidelines Initiative (FADGI) ajánlásait vettük figyelembe. Emellett a sikeres teljesítés feltétele a digitalizálás során létrejövő tartalmak részletes szabványos formában (pl. Marc, DC) történő feltárása és a metaadatok továbbítása a felvételekkel. Ezek garantálják, hogy a létrejövő

felvételeket a megfelelő metaadatokkal együtt helyezik el az OSZK digitális objektumtárába.

A pályázók köre a megyei hatókörű városi könyvtárakból tevődött össze, amely azt a célt szolgálta, hogy a digitalizálás és ahhoz kapcsolódó tartalom-szolgáltatások fókuszja az unikális helytörténeti témák és dokumentumok lehessenek. Ezáltal olyan kulturális értékek kerülhetnek publikálásra, amelyek kiemelt figyelemre számíthatnak a helyi közösség tagjaitól, jól integrálhatók a helytörténeti és művelődéstörténeti oktatásba és nagy valószínűséggel csak az adott régióban megtalálhatók.

A pályázatok beadási határideje 2019. szeptember 2. volt, az eredményhirdetésre 2019. október 21-én került sor. Összesen 11 pályázat részesült támogatásban (3. ábra).

3. ábra A nyertes pályázók

A pályázati vállalások alapján több mint 30 oktatási témájú online tartalomszolgáltatás jött és jön létre, valamint a digitalizáló könyvtárak több mint 65 000 oldalnyi könyvről, 200 000 oldalnál is több folyóiratról és 25 000 aprónyomtatványról készítettek felvételeket. Az Alkalmazás Szolgáltatások Osztálya kidolgozott egy olyan Java-alapú alkalmazást, amelynek segítségével a nyertes pályázók digitális objektumokat és hozzájuk tartozó metaadatokat tudnak beküldeni Dublin Core leírásokkal az OSZK Dspace rendszerébe. 2019 decemberében két alkalommal a beadásokhoz kapcsolódó gyakorlati oktatást tartottunk a nyertes pályázóknak az OSZK számítógépes oktatótermében. A feltöltött állományok között kiemelkedő számban található helyi napi-, és hetilapokat, a régió intézményeihez kapcsolódó évkönyveket, helyi eseményekről készült fotókat és plakátokat. A pályázók mindezek mellett az OSZK webarchiválási feladatába is bekapcsolódva, ezáltal ízelítőt kaptak a kulturális örökség megőrzésének e speciális aspektusából. Az együttműködés szakmai tapasztalatairól *Drótos László* és *Visky Ákos*, az OSZK szakértői részletesen beszámoltak a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros hasábjain.⁶

Végezetül a nyertes pályázók által létrehozott oktatást segítő tartalomszolgáltatásokból mutatok be három példát, melyek jól megmutatják, hogy a digitalizált anyagok kreatív újrahasznosításával milyen, az élményszerű tanulást segítő tartalmak jöhetnek létre.

A 4. ábra a Kecskeméti iskola- és oktatástörténet⁷ mutatja be a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár szolgáltatásában. Négy intézményt (Kecskeméti Magyar Királyi Állami Főreáliskola, Kecskeméti Református Kollégium, Kecskeméti Református Jogakadémia, Városi Zeneiskola) és annak meghatározó személyiségeit ismerhetjük meg részletes ismertető mellett számos kapcsolódó digitalizált dokumentum, fotók, évkönyvek, teljes szöveggel elérhető helyismereti monográfiák segítségével. A szolgáltatás közoktatásban történő hasznosítását pedagógusok számára készített módszertani ajánló segíti, amely a tanórai hasznosítás mellett a feldolgozáshoz is javaslatokat ad témakörönként feladatötletekkel.⁸

Kecskeméti iskola- és oktatástörténet

Kecskemét régóta jelentős iskolaváros. A Kecskeméti Református Gimnázium több mint 450, a Kecskeméti Piarista Gimnázium több mint 300 éves, az egykori főreáliskola – ma Katona József Gimnázium – 150 éves. Az elmúlt évszázadok alatt a tanári karokban az ország legkiválóbb pedagógusai tanítottak, az itt végzett diákok között számos ismert tudós nevével találkozhatunk. Az intézményeket a természettudományok magas szintű művelése és az ehhez kapcsolódó ismeretterjesztő tevékenység jellemezte, élen jártak a korszerű tudományok közvetítésében. A tudós tanárok részt vettek a város tudományos társaságainak szervezésében, előadások tartásában, számos kötetet, tanulmányt és cikket publikáltak. Néhány közismert tudós közülük: Hanusz István, Dékány Rafael, Hollós László, Parragh Gedeon.

Ismeretterjesztő írásaik mai szemmel is jelentősnek tekinthetők. Számos érdekes megállapítást tartalmaznak az éghajlatváltozással, a földrajzi átalakulásokkal, az állat- és növényvilág változásaival, matematikai összefüggésekkel kapcsolatban, érdemesek a reáltudományok iránt érdeklődők figyelmére.

	Kecskeméti Magyar Királyi Állami Főreáliskola	Dékány Rafael Hanusz István Hollós László Székány Béla
	Kecskeméti Református Kollégium	Bíró Lajos Csabay Imre Dombi Lajos Garzó Béla Katona Mihály Parragh Gedeon Vetessy Géza
	Kecskeméti Református Jogakadémia	Tatai András
	Városi Zenekiskola	Előzmények „Állítsunk zeneiskolát!” 1894/1895. tanév 1895/1896. tanév 1896/1897. tanév 1897/1898. tanév

Keresés a digitalizált dokumentumok között

Keresés

kulcsszavas keresés

keresés címre

keresés alkotóra vagy közreműködőre

keresés dátumra

teljes szövegű keresés

Címkék

Főreáliskola gazdaság idézet iskola

keresztrejtvény kvíz kérdés

közigazgatás napilap orvos puzzle

Református Jogakadémia

Református Kollégium sport színház

tanár városközpont ünnep

Kategóriák

bibliográfia

életrajz

folycírat

fotó

iskolátörténet

4. ábra A „Kecskeméti iskola- és oktatástörténet” tartalomszolgáltatás nyitóoldala

A szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár Szeged 300 címmel készített virtuális kiállítást és mobilkészülékre is letölthető applikációt. Ez a könyvtár dokumentumainak segítségével 12 témakörre bontva ismerteti meg a várost az érdeklődőkkel⁹. Ezek a következők: A szabadsalomlevél; Az 1848-49-es szabadságharc Szegeden; A szegedi nagy árvíz; Az épülő Szeged; A millenniumi ünnepek és a századforduló Szegeden; Az első világháború; Szeged a két világháború között;

Szeged a második világháborúban; 1956 és Szeged; Szeged 1956-tól a rendszerváltozásig; Napjaink; Szegedikumok. Az ismeretek megszerzését követően két kategóriában (általános iskolásoknak és középiskolásoknak) 12 féle játék segítségével ellenőrizhetjük a megszerzett tudást, amelyek között a feleletválasztós kvíz mellett, a helyi vonatkozású fotókból készült memóriajátékot, keresztrejtvényt és szókeresőt is találhatunk (5. ábra).

Kép(es) vagy ?! Minden kép(p) !

Sorról sorra

Az árvíz után Szeged városának adományozó nemzetek.

9:53

Információ Segítség

0:38

Ellenőrz Információ

Rendezd kronológiai (időrendi) sorrendbe az alábbi történelmi eseményeket!

Kossuth beszéde

Szegedi Szikra

Millennium

Árvíz

Francia megszállás

Boszorkányégetés

Királynapok

O N É A J

L A M P Á

Z S E T N

Ö T Á S D

R Ö K V É

5. ábra Példa a Szeged 300 oktatóanyag feladataira

Végezetül a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Hatókörű Városi Könyvtár szolgáltatására hívom fel a figyelmet, amely Malvina, avagy a magyar Szappho sorsa Kemenesalján címmel kínál oktatási csomagot *Dukai Takách Judit* életéről és költészetéről¹⁰. 9 fejezetbe rendezve kínálnak lehetőséget a költő munkásságának megismerésére, amelyet több – a könyvtár állományából származó – forrásanyag mellett feladatok és tesztek is segítenek. Ezek céljuk szerint tökéletes alapul szolgálhatnak egy 2 x 45 perces tanórához. A témakörök végeztével ellenőrző feladatként pedig egy virtuális szabadulószooba teljesítésével igazolhatjuk, hogy ismereteink elmélyültek (6. ábra).

Összegzésül fokozottan felhívnom a figyelmet a KDS-ben kiemelt célra, hogy „a közgyűjtemények a kulturális örökség őrzőiből, a kulturális örökség első számú, autentikus, forrás értékű megosztóivá váljanak”. A közgyűjtemények az évek során komoly digitalizálási tapasztalatra tettek szert, a technikai fejlődéssel és használói szokások változásával ez ugyanakkor önmagában már kevés. A gyűjteményeknek egyszersmind professzionális tartalomszolgáltatóként is bizonyítaniuk kell, és a dokumentumkincseknek nemcsak őrzői lesznek, hanem azok tartalmának „újrahasznosításával” kreatív közvetítők is. A KDS könyvtári ágának tevékenységei ehhez kívántak segítséget nyújtani, ezt a folyamatot igyekeztek elősegíteni.

6. ábra A Berzsényi Dániel Megyei Hatókörű Városi Könyvtár online szabadulószoobájának nyitóképe

Hivatkozások

¹ https://www.kormany.hu/download/9/ac/11000/K%C3%B6zgy%C5%B1jtem%C3%A9nyek%20Digitaliz%C3%A1si%20Strat%C3%A9gia_2017-2025.pdf (2020. 08. 28.)

² http://www.oszk.hu/sites/default/files/Feher_Konyv.pdf (2020.08.26.)

³ <https://konyvtarak.hu/index.php> (2020.08.26.)

⁴ http://www.oszk.hu/kds-k/palyazat_2019 (2020.08.27)

⁵ http://www.oszk.hu/sites/default/files/Konyvtari-ajanlasok_Digitalis-masolatok_allokepek_v011_online.pdf (2020.08.28.)

⁶ Még meg nem jelent lapszám, a publikálásig remélhetőleg meg fog.

⁷ <https://digit.kjmk.hu/kecskemeti-iskola-es-oktastortenet-2/> (2020.08.27.)

⁸ https://digit.kjmk.hu/wp-content/uploads/2020/05/kmet_oktastort_modszertan.pdf (2020.08.27.)

⁹ <http://www.sk-szeged.hu/app-jatekok> (2020. 08. 28.)

¹⁰ http://www.bdmk.hu/editor_up2/E_tananyagok/dukai_takach_judit_2020/index.html (2020.08.28.)

Beérkezett: 2020. IX. 24-én.

Maczelka Árpád

Országos Széchényi Könyvtár
Projektkoordinátor
E-mail: maczelka.arpad@oszk.hu